

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Сый бериу

Казбек Коков Россейни Жигитлери бла тубешгенди

КЪМР-ни Башчысы Казбек Коков Россейни Жигитлерини бу кюнледе Къабарты-Малкъарга келип турган эмда «Ата журтну Жигитлерини вахтасы» деген битеуроссей патриот проектге бла «Жигитлени къабыргасы» деген жаш тёлю регион проектге къатышхан къаууму бла тубешгенди.

Республиканы оноучусу къонакълагъа бери келгенлери эмда жаш тёлю бла тубешуле бардыргъанлары ючюн ыразылыгын билдиргенди. «Жаш тёлюню юретиуге уллу юлюш къошханыгъыз ючюн хар биригизге да ыспас этерге сюеме. Сиз тамамлагъан иш бюгюнлюкде, къыралыбыз, саулай дуня да, адам улу да юйренмеген, киши да ангыламагъан, не миллет,

не дин жаны бла келишмеген адетле тубеген заманда, артыкъда магъаналыды.

Россейли аскерни аскерчилери энчи аскер операцияда борчларын бет жарыкълы толтурадыла. Къабарты-Малкъарны келечилери да аскер антарына кертичи болгъанлай къалгъанларын ёхтемленип айтыргъа боллукъма», - дегенди Казбек Коков. Аны чакъырыуу бла тубешуле къатышханла ёлген жигитлени бир минутну шот туруп эсгергенди.

Казбек Коков, СВО-гъа къатышханла бла къырал ёхтемленгенини айтып, аланы халпарлары, болгъан ишлеге шагъатлыкъ этгенлени айтханлары ёсюп келген тёлюге кертини билдирге себеплик этгенлерин чертгенди. «Былай проектле сабийледе бла жаш тёлюде Россейни инсанлары болгъанларына

тющюндюрюрге, Ата журтха кертичи болургъа юйретедиле», - деп чертгенди ол.

Сауутланган кючлени запасадагы офицерлерин бирикдирген «Мегапир» миллет ассоциацияны КЪМР-де бёлюнюню башчысы **Атайланы Жашарбек** Россей Федерацияны проектге къатышхан Жигитлери бла танышдыргъанды: полицияны генерал-майору **Магомед Баачилов** - Дагъыстан Республикада МВД-да милицияны энчи борчла толтургъан бёлюнюню командири, **Сергей Воронин** - Шимал-Кавказ аскер округну 136-чы гвардиялы мотострелковий бригадасыны мотострелковий батальонуну къауумунда Шимал-Кавказда къазауатлагъа къатышхан аскерчи, **Олег Касков** - айтхылыкъ танкчы,

Ахыры 2-чи бетдеди.

Саулукъ

Багъууну къыйматын кётюрюрча

Кёп болмай «Къысха заманда саулукуну иглендирирча реабилитация бардырыу» федерал программагъа эм «Саулукъ сакълау» миллет проектге кёре Нальчикни 1-чи номерли клиника больницасына жангы оборудование алынганды. Аны хайыры бла ара нерва системалары ауругъанлагъа эм инсулытну кётюргенлеге

тынгылы реабилитация ётерча мадар этилгенди. Ол борчну «Lokomat» медицина комплекс, велоэргометр, мульти-тренажёр эм физиотерапия дегенча оборудованиела толтурлукъдула.

Бёлюмде бир жолгъа отуз адам жатарча жерле бардыла. Жангы излемлеге келишген оборудованианы хай-

ыры бла саусузланы сакъатлыкъдан сакъларгъа эм саулукулу жашаугъа къайтарыргъа жарарыкъды. Алай бла энди къан тамырагъа бакъгъан бёлюмде сауузгъа комплексли халда багъаргъа - операция эм реабилитация бардырыгъа онг барды. Специалистле хар адамны да халине кёре, энчи кёзден къарайдыла.

Ёсге сала айтсакъ, медицина болушлукъ ОМС бла хахъсыз тапдырылады.

Эсепле

Умутландыргъан кёрюмдюле

Былай бизнес бла кюрешгенледен 223-ФЗ законну чеклеринде быыйл ал юч кварталны ичинде 3,84 триллион сом багъасына товарла эмда жумушла сатып алынгандыла. Ол саулай Россейде болгъан эсепледиле. Быыйлгъа дери аллай шарт бир кере да болмагъанды, деп белгилегенди КЪМР-ни Экономиканы айнытуу министрствосунда.

Кёрюмдюге аслам къошумчулукъну РЖД, «Аэрофлот», «Россети», «РЖД-строй» эм «Россети Ленэнерго» этгенди. Саулай айтханда уа, тогъуз айны ичинде гитче эмда орта бизнес бла 154,1 минг келишим этилгенди. «Ахча бла тергенде, ол былытны кёрюмдюзонден 776,9 миллиард сомгъа кёпдю. Ол а къырал бу жаны бла иги себеплик этгенин кёрюттеди», - дегенди РФ-ни экономиканы айнытуу министрлини орунбасары Татьяна Илюшникова.

«Уллу биригиуле бу законна жууаллы кёзден къарагъанлары шарт кёрюнеди. МСП Корпорация да анга кёз-къулакъ болгъанлай турады. Озган жыл бла тенгешдиргенде, ма бу затланы сатып алыу кёбейгенди: транспорт эмда оборудование, чабакъдан хазырланган ашарыкъла, фильмле эмда телепрограммала, макамла жазыу, социал жумушланы жалчытуу, ортакъгъа бериу эмда лицензинг», - дегенди гитче эмда орта бизнесни айнытуу жаны бла федерал Корпорацияны башчысы Александр Исаевич.

Къыралны юлюшю болгъан компанияла шёндю кеслерине керек затпадан тёртден бирин гитче эмда орта предпритияладан сатып алыргъа борчлудула. Анга МСП эмда регионлада власть органла контроль этедиле.

Къабарты-Малкъарны юсюнден айтханда уа, быыйл ал тогъуз айны ичинде ол законну чеклеринде битеу да 6,7 миллиард сом багъасына 549 келишим этилгенди. Бу жаны бла республика ал беш регионну санына киреди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Жазыпыу-2024

«Заман» — къыраллыгъыбызны белгисиди

Хурметли жамауат!

«Заман» миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкыны маданиятыны, тарыхыны, бюгюнню жашаууну, белгили адамларыны, жетишиллерини эмда жарыуларыны юсюнден басмаланган материалланы сиз бир башха изданинда табалыкъ тойюлсюз.

Бюгюнлюкде 2024 жылны биринчи жарымыны 6 айына газетте жазылу Россейни почта бёлюмлеринде бардырылады. Аны багъасы **897 сом бла 96 капекди.**

Онлайн амал бла изданиыбызгъа жазылабыз дегенле, интернетде бу адресни <https://podpiska.pochta.ru/press> ачып, ол жумушуну алай тамаларгъа боллукъдула. Алайды да, жазылыгъыз, билеклик этигиз кесгизни газетигизге.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Эсде тутуу

Къабарты-Малкъарны биринчи президенти, белгили политик, халкъда хурмети уллу болгъан оноучу Валерий Мухамедович Коков 2005 жылда 29 октябрьде ауушханды. Бюгюн аны башчылыгында тамамланган магъаналы жумушланы эсгерирге сюебиз.

Халкыны тынчылыгъы эм къолайлыгъы ючюн къаты сюелген оноучу эди ол

4 бет

Абадан тёлюбюз

Лашкута элде да бардыла жамауат сый-хурмет берген акъсакъларыбыз бла аммаларыбыз. Аладан бири энди токъсан жылгъа жууукълашан Мечукъаланы Магомедди.

Халал къыйынны жашауну ёзегине санай

9 бет

Казбек Коков Россейни Жигитлери бла тубешгенди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Шимал Кавказда кызауатлагы кыатышхан офицер, полковник **Руслан Кокшин** – Россейни ФСБ-сыны Голицынский чекки училищесини кафедрасыны таматасы, полковник **Аркадий Корольков** – айтхылык артиллерист, Москва аскер округу ракетта аскерлерини бла артиллерияны командующисини орунбасары, полицияны подполковниги **Абубакр Костоев** – уллу террорчулук ишни болдурмай, жүзле бла адамланы жашауларын саклаган офицер, **Анатолий Копыркин** – сыйлы аскер лётчик, Кабулдан россияли инсанланы бла тыш кыраллы миссиялада ишленгени чыггарган жигит, полковник **Валерий Куков** – айтхылык аскер тасхачы, полицияны полковниги **Загид Загидов** – кыуршоуга тыштен тасхачыланы кыуршарыуга кыатышхан офицер, полковник **Николай Осиковой** – самолётланы, ол санда тауушдан терк учан Ту-160 стратегиялы бомбардировщикни, сынар ючюн 90-дан аслам кере кёкге кётюрюлген лётчик,

полковник **Игорь Родобольский** – Афганистанда бла Шимал Кавказда кызауатлагы кыатышхан марашуу лётчик, 8 аскер орденни иеси, полковник **Алексей Чагин** – Шимал Кавказда кызауатлагы кыатышхан офицер, Шимал-Кавказ аскер округу тасхачы бөлүмюно башчысы.

Проект бла байламлы ишлеге битеу да Россей Федерацияны (Совет Союзну) Жигитлеринден 12-си кыатышдыла. Аладан сора да, бу магъаналы жумушка энчи аскер операцияда аскер борчларын толтурганла, «Ата журтну кыоруулачулары» фонду республикада бөлүмюно, жаш тёлү эманда ветеран биригиуени келчилери да кышулупдула.

Аскерчиле школлага барганларында не жумушла толтурганларын да айтхандыла. Республикада болган юч кюнню ичинде ала кёл школланы жокылагандыла, окуучула бла ушак этгенди. Программага кере, «Ата журтну Жигитлерини вахтааны» ётюргенди, «Жигитлени кыабыргъасын» ачхандыла, 33-чю школда Устазын эманда республиканы биринчи Президентни

Валерий Коковну эсгертмелерине гюлле салгандыла. Белгиленгеннича, бу ишлеге республиканы шахарларында бла районларында сабийледен бла жаш адамладан 6 минг чаклы бири кыатышырыкыды. 8 школда школчуланы бла устазланы Уллу Ата журт урушка кыатышхан жуукларыны бла ахуларыны суратлары салынырык стенде кыраллыкыдыла.

Эсгизге салайык, Россейни Жигитлерини суратлары эманда атлары бла биринчи стенде В.М.Коков аты Кыабарты-Малкыар кырал аграр университетте ачылган эди. Ызы бла ол башламчылыкны СКФО-ну жаш тёлү эманда башка биригиуери кыабил кёргенди.

Проектлени жашауда Россейни Жигитлерини ассоциациясы, Шимал Кавказын вузларыны студентлерини биригиуи, «МегаИрт» миллет ассоциация КыМР-ни Жаш тёлүно ишлери жаны бла министрствосуну себеллиги бла Жаш тёлүно ишлери жаны бла федерал агентствону «Региону жаш тёлөгө» программасына кере бардырадыла, деп билдиргенди КыМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасындан.

КыМР-ни Башчысы Казбек Коков Правительствону кыаууу эманда муниципал администрацияларыны башчылары бла бардырган кенгешде сёз аны Россейни Президентни Владимир Путин бла озган баш кюн тубешуиону юсюнден барганды. Жыйылыуга КыМР-ни Правительствосуну Председатели Мусукланы Алий, КыМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзиков да кыатышхандыла.

Тубешуионо эселлерини юслеринден КыМР-ни жарыккандыруу эманда илму министри **Анзор Езаов**, КыМР-ни саулу кыак саклау министрини кыулугун толтурган **Марат Кармов**, Черек муниципал району администрациясыны башчысы **Кыубайланы Алан** билдириуле этгенди.

Республиканы оюучусу энчи аскер операцияга кыатышхан аскерчилеге бла аланы ююрлерине кыайгыруу баш борч болганлай кыалганын эсгертгенди. «Президент аны чертип айтханды. Биз ол жаны бла ишибизни тирилтирге, артыкыда аскерчи жашларыбызны сабийлерине сак болурга керекбиз. Республиканы оюучулары бла тубеширге керек эсе да, асарлы болмагызы, ол жумушланы арт болжалга салырга жарарык туююлдо», – деп чертгенди Казбек Коков.

Кыубайланы Алан кёл болмай аскерчилерибиз кыазауат этген жерге жок элти барганын билдиргенди, аны юсюнден халар да айтханды. Республиканы Башчысыны буйругуу бла дагыда бир гуманитар жок жыйышдырылганды. Анда уа асламында

Кенгеш

Миллет проектлени толтурууну эм башха салып

кюз арты-кыш кезиге керекли затла бардыла.

Ушаккы кезиюнде сабий садланы болумлары да сюзюлгенди. Казбек Коков Правительствого школга дери билим берууну жангыртууну программасын терк жарашдырырга, тынгылы

ремонт керек болган учрежденияланы тизмесин кыурарга буюрганды. Муниципалитетлеге уа объектни проект-смета документлерин хазырлагга кереклисин эсгертгенди. «Гиче объектни республикалы бюджетни ахчасына, проектлени бла программа-

ланы битеу онгларын хайырланып, келир жыл окуна жангыртып башларга боллукы», – дегенди.

Миллет проекте жашауда бардырылып башланганлы 3500 сабийге 55 учреждение ишленгенди. Тууган сабийлени санына кере ол ишни андан ары бардырырга белгиленди. Энди алгынны сабий садлада окутууну болумларын игилендириге, эрттеден ремонт этилмей турган учрежденияланы жангыртырга деп, аллай борч салынады. Президентни себеллиги бла школда бла колледжде да ма алай этилген эди.

Биринчи медицина болушлук берген бөлүмюно жангыртыу да андан ары бардырыллыкыды. «Саулу кыак саклау» миллет проектни хайырындан 16 мекам ишленгенди неда жангыртылганды, дагыда 17-синде аллай ишле бара турадыла. Ары Нальчикде поликлиника, Элбрусда, Кубада, Кенжеде бла Октябрьское амбулаторияла да киреди. 2025 жылда Акь-Сууда, Жемталада, Куба-Табада, Красносельское, Светловодское, Дейское да Тёбен Черкеде жангы амбулаторияла ишлерге белгиленди.

Билим берууну бла саулу кыак саклау битеу объектерини ишлерине мебель эманда шёндоюго оборудование бла да жалчытуу киреди.

Жыйылыуда дагыда миллет проектлени жашауда бардыруу саулай да не халда болганына кыаралганды, ол санда оюла турган юйледе жашаганын кёчорууну, кёл фатарлы журтланы жылыуу бла жалчытууну юслеринден да селешингенди, деп билдиргенди КыМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасындан.

Жыйылыу

Аскерде кыуллук этгенлеге бла аланы ююрлерине – энчи эс

Кыабарты-Малкыарны Правительствосуну Председатели Мусукланы Алий бардырган кенгешде жыйырмагы жуук бегимни эманда буйруккыну проектлени сюзгенди. Жыйылыуга министрстволаны, ведомстволаны эманда муниципалитетлени башчылары да кыатышхан эдиле.

Биринчи проект инсанланы талай категорияларына жер участкаланы хаксыз беруу бла байламлы эди. Республиканы жер эманда ырыксы бла байламлы халданы министри **Аслан Тохов** билдиргеннича, сёз анда аскерге контракт халда теби-регендени, миллет гвардияда кыуллук этгендени эманда аланы юйдегилерин ондуррууну юсюнден барады. Аслан Долатаевич дагыда жылы суу чыккан жерни ортакгы берирге оюу этилгенин билдиргенди. Объектни багысы 32 миллиондан

артык сом болады, ол кеси да Зарагидеде.

Республиканы «Таза суу» программасына турленуле кийриллингин кыурулуш эманда ЖКХ министрини кыулугун толтурган **Астемир Унажиков** туура этгенди. Ол айтханга кере, аны оюу кыраллы бюджетинден регионну бюджетине субсидия беруу келишимге тийишликте этилгенди. Анда айтылганга кере, быйылны ахырына дери хайырланыуга суу бла жалчытхан онеки объект берилликди. Дагыда былтурдан кыалган 7,8 миллион сом республикага кечюрюлюкю.

Министрини кыулугун толтурган дагыда Солдатское эманда школга дери билим берген учрежденияны ишленген эманда аны оборудование бла жалчытханда кыоратылмай

кыалган 1,6 миллион сомну «Тынгылы кыурулуш управлене» учрежденианы автотранспорт бла жалчытууга жиберилликди, дегенди. Техника алагы Херсон областада жангыртыла эманда ишлене турган объектке жерине барып кезуулак бола туурача керекди.

Кыабарты-Малкыарда экономика, социал бөлүм эманда кырал оюу этуу жаны бла Стратегияга турленуле кийриллингин юсюнден республиканы цифралы айнытуу министрини кыулугун толтурган **Бёзоланы Аскер** халарлаганды. Турленуле РФ-ни Правительствоу тийишли бегими чыккыны бла байламлыдыла. Анда уа кыраллы субъектерини баш оюучуларыны ишлерине багга беруу жангы халда тергиллигени юсюнден айтылады.

«КыМР-де 2024 жылда урууну рынокну энчиликлерин ачыклаган коэффициентни токташдырууну юсюнден» республикалы законну проектлени магъанасын урууну эманда социал кыоруулау министр **Асанлы Алим** ангылатханды. Бизни республика ишчи адамлары аслам болган регионланы санында болганын ючюн кийрилгенди бу коэффициент. Ол тыш кыралладан келип, бизде патент алып уруунган инсанлагга хайырланылады.

Эсге сала айтханда, 2018 жылда аны ёлчмеи бир эди; ол жыл 4937 инсан алганды патент. 2019 жылда коэффициентни экиге жетдиргенди, тыш кыралладан келип ишленгени саны уа 4448 болган эди. Арта аны ою этип, быйыл да ол чекте тутадыла. Берилген патентлени ёлчмеи

биринчиден азырак болган эсе да, былтыр мигрантла 3938 кыагыт алгандыла. Быйылны ал жети айны ичинде уа, миграция службаны билдирууне кере, аны 4156 инсан хайырланганды, республиканы бюджетине андан 140,5 миллион сом тышгенди. Алай бла коэффициентни келир жылга ёлчмечин ючлей кыоарга оюу этилгенди. «Патентни багысы 8172 сомду. Ол ишлеге тышындан келгендени юрктюрюк туююлдо, урууну рынокну да кыорууларыкыды», – деп чертгенди Асанланы Алим.

Министр гражданын талай категорияларына аха бла себеллик этилгенин юсюнден да айтханды. Кенгешде дагыда талай проектлени кыкса сюзгенди, барын да дурус кёргенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Жокълау

Байламлыкъланы кючлей

Кёп болмай Киров областыны губернатору Александр Соколов чакъырып Къабарты-Малкъардан ишчи къауум барганды. Ары КъМР-ни Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары Сергей Говоров, табийгат байлыкъла эм экология министри Шауаланы Илияс, къурулуш эмда жашау журт-коммунал мюлк министри Алим Бербеков, Курортла эм туризм министри орунбасары Шауаланы Ислам киргендиле. Аны юсюнден бизге КъМР-ни Экономиканы айнытуу министрствосуну пресс-службасындан билдиргендиле.

Тюбешюде Александр Валентинович, Петербургда халкъла аралы экономика форумда этилген келишим, Къабарты-Малкъарны бла Киров областыны араларында къыйматлы байламлыкъ ктураргъа эмда жетишимли ишлерге ахшы онг бергенин чертгенди.

– Бирге ишлеу эки жанына да файдалы болганына сёз да жокъду. Сёз ючюн, биотехнология, химия, промышленность, машинала ишлеу эм темирчилик жаны бла бёлкюмле бизни экономикабызны мурдоруду дерге боллукъду. Ол санда продукцияланы бир къауумундан къыралда алчылыкны окъуна алабыз. Аны ючюн промышленность кооперация ктураргъа деген оюмгъа бек бюсюреген-

биз, – дегенди Александр Соколов. Ызы бла ол делегацияны келечилерин келир жылда Киров областыны 650-жыллыгыны байрамына къатышыргъа чакъыр-ганды. Сергей Говоров да къонакъ-

байлыкълары ючюн анга ыразылыгын билдирип, ала бир къауум предприяти-яда болургъа жетишгенлерин, ишлери бла толуракъ шагърейленгенлерин да билдиргенди. Бютюнда семиртгичле

чыгъаргъан биригулеге аслам эс бур-гъанларын да айтханды.

– Агропромышленный комплексде иги кесек жерлешибиз урунады, аны ючюн семиртгичле чыгъаргъан предприятияла бла къысха байламлыкъ жюрютюлсе, алагъа ахшы себеплик этерикди. Бютюндю республикада терек бахчалыкъ терк айный барады, ала керек затла бла тынгылы жалчытылыныргъа керекдиле. Болсада бусагъатда экономика бла байламлы къыйын болумну кезиунюнде, мюлк-ле апчымазча мадар излерге тюшеди.

Киров область – бийик технологиялы регион болганын, малчылыкъ айный барганын белгилерге сюеме. Бизни уа тюрлю-тюрлю жемиш, наныкъ, урукъ эм бир къауум промышленный товар бла тынгылы жалчытыргъа къолубуздан келликди, – дегенди Сергей Анатольевич.

Жыйылыуда эки жаны да туризм бла байламлыкны кючлерге келишгендиле. Александр Соколов анга себеплик этер ючюн Минеральные Водыге тюзюней авиарейс ачар умуту болганын да айтханды.

Республиканы келечилери Киров областыны жууукълаша келген уллу байрамына жоралап, Махтаулу уруну-уну скверинде тогъуз назы терекчик орнатханды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

29 октябрь – Автомобилистни кюню

Солдан онгнга: Бийчеккуланы Руслан бла Хасанби Шерхов.

Бийчеккуланы Руслан бла Хасанби Шерхов Тырныауз шахарда къоншулукъда жашайдыла. Чекленген жууапылыгы болгъан «Эльбрустранс» биригуеде ишлейдиле. Руслан – 30, Хасанби а 50 жылдан аслам заманны Минги тауну тииресине солургъа келгенлени, башхаланы да Нальчик-Терс-Къол ортасында ташыйдыла. Ала Нальчикге адам-ланы ташып башлагъынчы, юч жылны Тырныауз шахарны ичиндеги маршрутлада ишлегендиле. Алай бла, усталыкъларын ёсдорюп, кюн сайын да сынау ала бара эдиле.

Адамланы ташыгъан техниканы хар жарым жылдан тынгылы тинтип, бузулгъан жерине ремонт этерге тийишлиди. Ол жумушланы заманында тамамлагъанлары да себеплик эте болур, алыкъа жарты жолда киши къалмагъанды.

Сайлагъан усталыкъларына кертчиле

Этезланы Мусса бла Дадуланы Захар (суратда солдан онгнга) Темуккуланы Хашим башчылыкъ этген «Эльбрустранс» биригуеде экисини стажын бирге санасанг, 80 жылдан аслам ишлейдиле. Бу жашла уа Нальчик-Тырныауз маршрутдадыла. Ала «Икарус», ЛАЗ автобускада да кёп урунгандыла. Жашла кюн сайын да жолдадыла.

Автослесарыны тамамлагъан ишини хайырындан башха машина созуп келген техника кеси аллына барып башлайды. «Къабмалкъавтотехобслуживание» биригуеде женгил машиналагъа ремонт этген Кюч-мезланы Ахуадинни республикада кёпле таныйдыла. Герлегежи жаш алгъа Къашхатауда ДОСАФ-ны мекямында слесарлыкъ этип башлагъан эди. Аны бу усталыкъ бла кюреширге жол ачкан Бёжюланы Мурадин болгъанды. Энди ол кюндеден бери 40 жыл ётдо. Кючмез улу бир сайлагъан ишин бюгон да бардырады. Бек бузулуп болмаса, кюннге юч машинагъа ремонт этип чыгъады.

Тау элденде анга болушлукъ излей келгенле кёп-дюле. Кючмез улу кесибишни къырал чыгъаргъан машиналагъа къарайды. Ахуадин, аны ишчи тенглери да профессионал байрамда да иш юсюндедиле.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Солдан онгнга: Этезланы Мусса бла Дадуланы Захар.

Кючмезланы Ахуадин.

Белгилеу

Байрам да, жандауурлукъ да - бирге

Хасанияны 16-чы номерли мектебинде алтын кюз артын саугъала, назмула, жырла эмда тепсеуле бла да белгилегендиле. Башланган класслада окъугъан жашланы бла къызланы кийимлеринде кюз артыны белгилерин кёрюрге боллукъ эди - тюрсюнлю чапыракъла, тахта кёгетлени, башха бахча битимлени да суратлары.

Байрам ётерик отоуну къабыргъалары, терезелери да кюз артыны суратлары бла жасалгъандыла. «Мен сийген кюз арты!», «Келди бизге кюз арты!», «Алтын кюз арты, хош кел!» деген, дагъыда башха жазуулары бла къабыргъа газетле да бардыла. Столлада уа берекетли кюз артыны тирлиги: картофла, нартыох, чюгондюор, хобуста, помидор, наша, быхы, сарымсах, сохан, алмала, жюзюм, гертмеле, дагъыда алагъа ушаш кёгетле, жемишле да кёпдюле. Анала бла ыналла уа, уллу табакъла бла бёрекле, булкала, башха татлы

ашарыкъла да келтирип, алагъа деп жарашдырылгъан столлагъа саладыла. Биринчиле болуп, сахнагъа Айшаланы Аслижан Алиевнаны 1-чи «А» классыны

окъуучулары чыгъадыла. Ала назмуларын орус эмда малкъар тилдеде шатыкъ айтып, жырлагъан да этедиле. Ызы бла биринчи классны окъуучулары,

уастазлары Рахайланы Зайнаф Хаджимуратовнаны себеплиги бла кеслерин тийишлисича кёрюзтедиле. Сёзсюз, Темуккуланы Светлана Махрайловна, Улбашланы Азиза Аюевна, Забачканы Венера Якубовна, Уяналаны Назила Хыйсаевна, Созайланы Фазика Ахматовна да башчылыкъ этген экинчи, ючюнчю, тёртюнчю классланы окъуучулары сахна оюнчукълары, жырлары, тепсеулеры, моданы кёргозтююлеры бла да къарачу-чулары бек къууандыргъандыла.

Устаз эмда насийхатчы Улбашланы Джамия Алиевна кюз артыны магъанасыны бла тамашалыгыны юсюнден айтханды.

Ма аны ючюн сабийлени хазна къалмай барысы да: «Алтын кюз арты, жарыкъ байрамыбыз да, кетмей, бизни бла бирге дагъыда бир кесек тур!» – дегендиле тюбешиюну ахырында.

Байрам бошалгъандан сора уа ярмарка болгъанды. Сабийле, ата-анала келтирген битюе кёгетле, жемишле, бёрекле, булкала, башха татлы ашарыкъла да анда сатылгъандыла. Аладан тюшген ахча уа жандауурлукъгъа къоратылгъанды. Аланы Нальчикде саусуз сабийле тургъан юйге экинчи кюн окъуна элтгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзия.

Мамырлыкбаева Хатун

Кыска статьяда Валерий Мухамедовични жашау жолуну үйөндөп айттырса, аны сыфатын ачыктырса, адамлык шарттарын, ышанларын билдирсе, иш келлюкүгөн айттырса онг болмаз, баям.

СССР чачылган, жангы Россей кыралган кюнле кыраула, властыны кырауулуугу, белгисизлик, келир кюнне ышануулук болмаганы, халкыны жүнчүганы бла кыралганды тарыхта. Хыйлачыла мутхуз сууда чабак тутарга, властыны кыраула этерге кырауулан заманла...

Былай болумда Правительствону юйюно тегерек залында Баш Советни кенгеши бардырады. Бир бири аманлаган, кырауу сөзлө, ёторуо терслеуле эшитиледи. Ол кезиуде Валерий Коков чыгады эмда кючлю ауазы бла: «Мени тууган Кыбарты-Малкьярды мамырлыкны, келишуулукно саклар ючюн парламентни башчысыны полномочияларын тохтатып, отставкага кетеме...», - дейди.

Сөзсүз, кесине кыруулук, власты, онга излеген адам алай сөзлөни айтталык туйолду. Былай оюму атламын жалаң халкыны тынчыгы, на-сыбы, кырауулыгы, келир кюн ючюн кырауулан, жарыгыган адам атталыкты. Аны жашаууну, ишини баш борчлары ма ала болгандыла.

1992 жылда кырауунда, ол а Кыбарты-Малкьярны жангы тарыхында жарышуу кезиледен бириди, Валерий Мухамедович кишиликин, кырауулыкны, оюмулукуну юлгосюн энта бир кере кырауулан. Ол республиканы миллеттерин кырауу ююдуен, келишеулуокдөн, бир бири кырауу болмаулукудан сакла-гаанды, законлукуну, право нызамны жалчытханды.

Бу кырауун, политика чырауулан кезиуде бир-бир жамаат кырауулау Конституцияны бузган оюнуу кырауу кырауу, республиканы чачарга умт этгенди. Валерий Коков аны эшитенинде бек

Эсе тугу

Кыбарты-Малкьярны биринчи президенти, белгиле политик, халкыда хурмети уллу болган оюучу Валерий Мухамедович Коков 2005 жылда 29 октябрьде ауушханды. Бюгюн аны башчылыгында тамамланган магъаналы жумушлары эсгерирге сюебиз.

Кыбарты-Малкьярны биринчи президенти кырауу даражалы адам болганды. Ол аны хар ишинде кырауулан. Валерий Мухамедовични ол кезиудеги Юг Федерал округда битеу коллегалары бек суйгенди, Татарстанны, Башкортостанни оюучулары, Москваны бла Санкт-Петербургну мэрттери, федерал министрле, кырауу оюучула да анга, аны бетинде уа битеу Кыбарты-Малкьярда да хурмет этгенди.

Халкыны тынчыгы эм кырауулыгы ючюн кырауу сюелген оюучу эди ол

жарыгыган жазадыла аны таныганла, биргесине ишлегенле. Ол бизни тарыхыбызда кырауу бетден бириди, терс оюу этиленди деп, республиканы бирлигин, халкыны шубулукуларын, келишуулукно саклар ючюн кырауулан келгенди этгенди.

Кырауу жыллагы да кырауу

Валерий Мухамедовичге республикага башчылыкны экономиканы кырауу заманында этерге туюшенди. Он-жыллыкыны ичинде кырауулан мюлк байламлыкыла юзюлгенди, терс оюула этилип, экономика чачылууну чегине жетгенди.

Бу болумда Кыбарты-Малкьярны оюучулары жүнчүмагандыла, арада этилен реформаланы ызларындан бармагандыла. Не ише да сактылыкны эм башха салгандыла, бир кере кесерден алга жети кере ёнчеле деген акыыл сөзюно башчылыкыга алып, алгын тёлөле кырауулан ырысыны аярга кырауулан-ди, халкыларыбызны энчилкерин, хар адамны да сейирлерин эсге алгандыла. Ма быллай оюмулуку производство, илму, интеллектуал онгарыбызны сакларга болушханды.

Арта жыллада производство азайып барганын тохтатуу жаны бла да уллу, харкюнлюк мадарла тамамлангандыла. Аны хайры чыкмай кырауулан. Кыбарты-Малкьяр рынок реформаланы кезиуде артык иги тарихле кырауулан эсе да, 1998 жылдан башлап экономиканы битеу бёлюмлеринде да ёсюнуу жалчыталганды. Сөзге, 1997 жылда регионда чыгарылган продукцияны битеуло ёлчөми 5 миллиарда жетген эди. Нальчикде эки жангы троллейбус ыз тартылып, хайрыларыга берилгенди, Кырауу концерт зал, ат спорт манеж, ЗАГС-ны двореци бу кезиуде ишлетилгенди.

Газны – хар юйге да

Элlege, ол санда бийик тау жерге да газ тартылганы эм уллу жумушландан бири болганы бла бир адам да даулашырык болмаз. Кырауула газ

тартылмаган жерле уа бюгюн да бардыла.

Белгород областыны алгынны губернатору Евгений Савченко «Известия» газетни журналистерини: «Жашауугузда бек уллу жетишимге нени санайсыз», – деген сорууларына жууап бере, «Элlege газ келирирге онгум болганын», – деген эди. Кыбарты-Малкьярны биринчи президенти Валерий Коков да алай айттырса эркинди. Республиканы элперин газ бла жалчытууну проблемасы биринчи президентге баш магъаналы иш болганды. 1993 жылда шахарлары бла элени жалаңда 17-19 процентинде тамамланган эди ол. Газ Прохладна районну бир кесегинде, Бахсан, Нарткыла, Майский эм Чегем шахарлары тийрелеринде бир нечча элде тартылган эди.

Россейде биринчи болуп, Кыбарты-Малкьярны битеу элперине бла шахарларына, ол санда эки минг метр бийикликте орналган тау элlege, Элбрусну тийресине да, газ келирир, сау заманында окууна кесине эсгерти салганды ол.

Газ бла жалчытуу программа битеу халкы магъаналы болганды – анга ахчаны федерал арадан, республиканы бюджетинден, адамлары халкыларынды жыйгандыла. Элпиле кырауулуш ишлеге тири кырауушып, кёк отлукну келиууну жалчытхандыла.

Тарыхчыла жазганларчы, биринчи жарашдырылган программда Огыраны Малкьяр, Бызынги, Хушто-Сырт, Огыраны Чегем жок эдиле. Алада газны орунууа электроэнергияны хайрыларыга белгилегенди. Ол мурад бла уа элlege гидроэлектростанцияла ишлетирге план салынганды. Специалистлени кёллери да бийик тау жерге газ быргылыны салырга онг болмаганын белгилегенди. Болсада Валерий Мухамедович элпирине жанына турганды. Ол станцияла кырауу ишленеркидиле, ала кыш кезиуде бузлаган этеркидиле деп, тау элlege жашаганла да башаладан арха кырауула мадарла этерге буорады.

Ачыктыгы бла эсе кырауулан

Ол политика репрессиялага туюшенге, бек алга уа тауулагы, реабилитация жаны бла правулу актыны уллу пакетин жарашдырууну башламчысы болганы белгилди. Россей Федерацияны алгынны президенти Борис Ельцин малкьяр халкыны аллында кырауулюкно терслигин айттып, миллеттен кечгинлик тилегенинде да Валерий Коковну кыраууны уллуду. Малкьяр халкыны Кырауулыгы кыраууланган кюн да аны башламчылыгы бла кырауулан. Ол миллетге салынган терен жараны сау этиу жаны бла кёп магъаналы жумушла толтурганды.

Валерий Мухамедовични жүрек халаллыгы, чомартлыгы, хар кимге да ачыктыгы, тёзомлююго, билимдиги сейир этдиргенди. Кырауу жумушла кёп болганларына, заман жетишегенине да кырауула, Валерий Коков халкыга жууук болганды, адамла бла ушак этгенлей, жарыууларын билгенлей, оюмуларын сорганлай турганды. Халкыны приёмга алуу анга неден да магъаналы иш эди.

Дайым да районлагы, элlege барып, халкы бла туюшууле уа иши жорукыга айлангандыла. Арыганын, кыраууланганын билдирмей, сагъатла бла кырауулушчуланы, устазланы, врачланы кыраууларына тынчылагынды, аланы жарыууларын билгенди.

Адамлык шартлары ючюн Валерий Мухамедовични республикада, федерал арала да бек суйгенди, багъалагандыла. Анга Владимир Путин, Егор Строев, Геннадий Селезнёв, Юрий Лужков, Евгений Примаков, депутатла, министрле, субъектлени башчылары да хурмет этгенди.

Валерий Коковну республиканы жамааты бюгюн да ариу сөзле бла эсгереди.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазыраганды.

Журтубуз

Журтубузда айлана, жүрөй турсанг, сейир, ариу жерлерибиз бла шагъерей боласа. Ёмюрлөдөн бери ёзен-леге жорхан тау череклерибиз, чокъурак тамычылы суу секиртмеле, гокка ханслы талала, кырауу орманла, туюбюнде ташы, кырауу кырауулан терен кёлле, жангыз урталмы тишлеринги бузлатхан сууук кезлеулер. Кере турсанг да аланы, сейиринг кёлден-кёл бола барады, «Жер башында жаннет бу кырауу», - деригинг келеди.

Аланы асламысыны атлары, таурухлары бардыла. Андан айта болурула: «Тауда атсыз таш, агъач да жокъду», - деп.

Бу халкыбызда Кавказ таулары эм ариу кыраууларынды бири – Жантууган тауу – юсюндөн айттайык. Ол Бахсан аууунда Адыл-Суу ёзени баш жанындады. Аны бийиклиги

Жантууган

4012 метрди. Чууакъ кюн ёзен бла ёрге барсанг, кырауу кырауу, бу сыртны ары жанында Жантууган чукуй бек туура кыраууни. Аны башы, адам балта бла жонганча, жютюдю.

Жантуугандан бийик чукуйла да бардыла. Алай бу эм ариуларындан бирине саналады. Сора ёрлерге да бек кырауу тауладан бириди. Аны халкы бу тийреленден узаклада да белгиледи. Алай муну бла байламлы халкыда жүрюген бир таурухну эсгерейик.

Кырауула кырауулан тауруху Кырауу бу тийреледе жашаган заманда, ол а онбешинчи ёмюрно жыйырманчы,

отузунчу жылларында болады, аны жашы Жантууган, бу тауу тийресинде ууда айлана турганлай, ажымлы ёледи. Солуй турган жеринде буреу садак бла урган хапар барды. Кырауу аны эшитгенде: «Тейри берди, тейри алды», – деп айтханды, дейди. Жашны уа тауу башында асыралган хапар да жүрюдю. Кырауу а андан сора кёчөп кетгенди бу тийреленден Кырауулачыга.

Кырауу эсе да, башында сагынганбызча, Кавказ таулары эм ариуларындан бири Жантууганды. Жайда, кышда да чукуюнда кырауу, бузу эримей турады. Жара-

тылганы бери, жеринден тейлеп сюеледи ёмюрлени шагъаты.

Суратны уа бизге «Заман»

газетибизни керти шуху, белгиле суратчы Солтанлы Магомед келтирген эди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Жер-жерледен

Жол маргалагъа келиширикди

КьМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министерствосундан билдиргенлерича, Нальчик шахар округну администрациясы бла Тынгылы кьурулуш бардырыу организацианы келишимлерине кёре, Хасанияны Атто улу орамында таза

эм кир суу баргъан ызыланы алышып бошагандыла. Бюгонлюкде уа Жол фондун ахчасына Вольный Ауул-Хасания-Терпегеж-Къашхатау жол жангы излемлеге келиширча этиле турады. Тынгылы ремонт ишле 3,9 километр чаклы бирде бардырыллыкъдыла.

Бусагъатда подряд организацианы келечилери жолну мурдорун кючлеп, кенгертип, бордюрла салып, кьуола-

ны жангыртып, башха жумушланы да тамамлап кюрешедиле. Аны бла бирге Белинский атлы орамдан Киев орамгъа дери асфальтны биринчи кьатысын жайгъандыла.

Эсге сала айтсакъ, элни ичи бла барыргъа башха амал болмагъаны себепли, транспорт Нальчик сууну боюну бла хаух халда ишленген таш жол бла жорюйдю.

Айбатлы парк

Жанхотияны администрациясыны келечилери паркларын жашиллендирир хыйсапта, эллиле да болушуп, жёге, кьайын, арча эм шамнатарат терекле орнатхандыла.

Парк бурунгу жыл «Жашуа журт эм шахар болум» миллет проектге кёре ишленгенди. Аны узунлугу юч жюз метрге жетеди. Мында жолчукъла плитка бла жасалгандыла, солугъ-анла олтурурча шинтикле, кир-кипчик атарча орунла, чыракълы чыпынла эм сабийле ойнарча майдан да ишленгенди. Кьоркьуусулукъ жалчытылыныр ючюн, тегереги бла омакъ бетон буруу да тартылганды.

Акциягъа кьатышханла билдиргенлерича, терекчикле бла юлкюле жамаут аслам хайырланган объектке бютюн айбатлыкъ кьшоарыкъдыла. Мында, эллиледен сора да, Минги тауну тийресине келген кьонакъла да тохтап, эс жьаргъа, санларын тюзетирге бек сюедиле.

Суу бла тынгылы жалчытырча

Огъары Чегемде тёрт километр чаклы бирде суу быргъылыны жангыртадыла. Арбазлагъа суу шауданладан келликиди. Ол кереклиси тенгли бир берилир ючюн, суу жыйылырча мадар да этилгенди.

Абадан төлюбюз

Абадан төлюбюз - ала жаланда юйорлерини, тукьумларыны угбай, саулай халкыбызны берекетидиле. Кьарт атабызны бла ыннабызны эсинге тышюре, жашауунгу эм насыплы чакларына аккылында кьайтаса. Ынналарыны бла аппаларыны кьатларында ёген сабийле бютюн насыплы болганларына да дагъыда бир кере ийнана, сагъышында ныгышларыбызда кьартла кеп болурларын излейсе.

Лашкута элде да бардыла жамаут сый-хурмет берген акьсакъалларыбыз бла аммаларыбыз. Аладан бири энди токьсан жылгъа жуукълашхан Мечукъталаны Магомедти. Ол атасы Маштайны улуу юйорюнде туугъанды. Кёчгюнчюлюкде беш ууакъ сабий бла Кьыргызыстанга тюшедиле. Жар-сыугъа, Маштайны юйдегиси ауушуп, жашлагъа бла кьызлагъа ол кезиуде кеси кьараганды.

Гитчелигинден да малчылыкъны эбине туюннген таулу эр киши колхозда ишлеп, юлгюлю да болады. Юйорюн апчымтаз ючюн, кьолундан келгенича ишленгенди. Бир нартох сабакъда аланы оналтысын битдирип, махтау да алганды. Орусча иги билмей эди да, колхоз жыйылыуда «урожай сеют» деген сёлзени эшитип келгенинде уа, сабийлерине: «Оразайланы Сейитни сабийлерин махтадыла, сизни юсююзден а жукъ да айтмадыла. Сиз да жигерле болугъуз», - деп юйретсе, ала да анга кюлюр эдиле.

Аналары болмагъанларын билип, Маштайны юйорюн интернатха алыргъа да келгендиле, арбагъа да жыйгъандыла. Алай а, аталары, аны аудурп, сабийлерин артха сыйырып кьойганды. Биз бюгюн халарын айтырыкъ Магомет а бирсиледен эслирекчи эди да, алагъа кьараргъа болушлукъ этип тургъанды. Школгъа да Новопокровка элде барып башлагъан эди.

Тенгчиклери бла мектепге жюрию, билим алыргъа итингенди. Бир жол а орусла тиширину дерсинде туюмесин тышюредиде да, устазына: «Мени анам жокъду, энди аны манга ким тигип берликкиди», - деп тохтаиды. Тиширзу, дерследен сора аны кьолундан тутуп, юйюне элтип, терек салкынында олтуртуп, келегин тапчыкъ этип бергенин, жылла озгъан эселе да, ол унутмайды. Устазыны атын эсгералмагъанлыкъгъа, сабий айтханыча унутхан да этер деп кьоймай, аны келюн жарсытмагъаны ючюн бюгюнлюкде да анга ыспас этеди.

Магомет артха да Орта Азиядан Лашкутада ата юйюне кьайтханды, кьадаар алагъа аллай онгун берген эди. Аскерге да мындан кетип, андан келгенинде сора уа Тьрныауузда транспорт мюлкде ишге да киреди. Анда жюк ташыгъан машиналагъа башчы болуп, бешжыллыкъ планын юч жылны ичинде толтуруп, юлгюле айтылып тургъанды. Аны бойсунуунда болганла Нальчикден, бирси жерледен кьурулуш материалла ташыгъандыла. Ишине жууаплы кёздөн кьарарп, сынамлы да болгъаны ючюн а аны кесин Одессагъа Минги таудагъы канат жоллагъа тартылган темир жиплени келтирирге жиберген эдиле.

Халал кьыйынны жашаууну ёзегине санай

Ол ишге танг атмай, эрттенликде сагъат төртде кьобуп, алай кетип тургъанды. Жаланда кьырал ише жууаплы болганындан сора да, эллилеге болушлугун тидирип, кирпич, башха керекли зат болса да, аланы келтирирге себеплик этгенди.

Ишин хар заманда да тынгылы тамамлай, юйюнде хуналаны бийик, кьалын да кьалагъан эди. Бир жол а ырхы келип, элни келюрюн алып, башха кьоранчла да болганларында, Лашкутагъа ишчи жолоучулукъ бла КьМАССР-ни обкомуну биринчи секретары Тимбора Мальбахов келеди. Элге кьарай, юйге, хунагъа да эс бурлады. «Бу хунаны иеси кимди? Аны эслилени хайырындан, артда уа Магометни кьолун да тутуп алгъышлагъанын бюгюн да эслеринде тутханла бардыла.

Баям, адамны юйор насыбы тутса, ол ишинде да жетишмиле бола болур. Мечукъа улу юйдегиси Ахматланы Сакинат бла жашуа этип келгенли бий юк 60 жыл толгъанды. Ала эки жаш да ёсдюргендиле. Мухтар полковник чындады. Арсен а сатыу-алуу бла кюрешеди. Сегиз туудукъ да бардыла, аладан бирине - Азретге - кеп болмай капитан чын берилгенди. Медицинаны, экономиканы, предпринимательлики сайлагъанла да бардыла. Туудукъдан туугъан гитче Алиячыкъ жангы төлюде биринчи сабийди, кьызычыкъ энди садикге да жюрию башлагъанды.

Улуу юйорюню аппасы Магометге 80 жыл толгъанында уа, ала, аны келюн ала, байрам кьурагъандыла. Республикада белгилли жырчыларыбызны, музыкантларыбызны, жууукъ-ахлуну, эллилени да чакъырып, уллу кьурманлыкъ этгендиле, ала уа барысы да хурметли кьартны алгъышлагъандыла,

Энди аны хайыры бла бир сагъатха 520 кубометр жибериликиди. Ол санда жай кюнде да суу бла чырмау чыгъарыкъ туюлюдо.

Ишле жер-жерли бюджетден бёлюннген эм адамла жыйгъан ахчагъа бардырыладыла.

Жауунлага жунчутмазча

Тьрныауузда Мызы улу, Мусука улу орамлада эм Элбрус проспекте 19-чу, 1-чи, 4-чю эм 33-чю номерли кеп фатарлы юйени башларын кьанжал бла жапхандыла.

Андан сора да, онжети юйде лифтлени алышхандыла, бусагъатда дагъыда сегизсинде тийшли ишле тамамлана турадыла. Жашуа журт кодексге кёре, ала бир тюрлю сылтаусуз ишлерклерине эм азындан беш жыл бериледи.

Тынгылы ремонт ишлени неда төлеген ахчагъызыны юсюнден толу халарны бу фатарлы номерлеге сёлешип билирге болуукъду: 8-800-700-64-12, 42-56-29. Аны электрон почтада да табаргъа онг барды: regoperator.07@mail.ru

КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

жашауун-ишин да эсгергендиле.

Белгилегенибизча, энди 90 жылгъа жете турган акьсакъал алыкъа тириди. Кёзюлдюреуюксюз газетни да суююп окуйду. Жыл санына да кьарамай, юйде да хар затха - малгъа, бахчагъа да - кьарайды, бичен чалып, дырын да кьады. Эрттенликде сагъат төртде туручу кьылыгын а энтда да туюмагъанды. Кьолдан да хунерлиди, чёгюнчю кьолундан тышюрмей, кюрешгенлей турады.

- Мени да тюз кесича этгенди. Хар этген ишине да алай жууаплыды. Эрттенликде физкультура окуяна этеди. Манга маллагъа кьараргъа болушханлай турады, онусун тутханыбыз да болганды. Бек сакды тизгинге, аммабызгъа да. Билемисиз, «Нёгер кьартлыкъда керекди» деп, халкъда бошдан айтыла болмаз, бир бирлерин бек излейдиле. Араларында хурмет да уллуду. Алагъа кьарай, жашаргъа да юйренебиз. Юйорде бек биринчи бир бирни кечуи, ангылау болганына туюндюргендиле, - дейди келинлери Лейла, кьартланы юслеринден хурмет бла сёлеше.

Сакинатха уа энди 83 жыл толгъанды. алай эсе да, кьызычыкълагъа дерслерин ол кеси этдиреди. Жетинчи классха жюриюген туудукъчугъуна, бирсилеге да кеп жылланы элни туюкенинде ишлеген тиширзу математиканы, орус тили да юйретеди. Болушла деп тилде неге айтылганын, сыфатла алада кьалай тюрленнгенлерин да ынналары туюндюргендиле. Аны ол ышанына уа ала сейир этгенлери бла бирге, аппагъа, аммагъа да мындан арысында саулукъ-эсенлик тилейдиле.

Ишге кирип, пенсиягъа дери да юйорюню атасы Магомет жаланда бир жерде 50 жылны урунганды. Салгъан кьыйыны ючюн а «За трудовую доблесть» деген ючюнчю даражалы майдал, дипломла, сыйлы грамотала бла да саугъаланганды.

Бу жашауда узакъ ёмюр сюрюрге кьадаар алай келлеге насып бергенин билебиз, аны себепли биллай огурулу, ачыкъ ниетли кьартланы кьудурет бизге жаланда аланы эллери, юйорлери юлгю алсынла деп угъай, биз барыбыз да аллайларыбыздан юйренирчамы бере болур, деген сагъышха да кьалабыз. Кьалай-алай эсе да, таулу арбазлада аппала бла ыннала болгъанлай, төлюлени араларында бир бирге хурмет да кьурумай, бютюн кючлене барыр деп ышанабыз. Мечукъаланы юйорде уа ол ышанау барысы да бардыла. Мында абадан төлю халал кьыйынны жашаууну турругъуна санай, туудукъланы ол ниетде ёсдюредиде.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Мени анам, ковидден сора буйреклери кыйыны ауруп, болницаны бу бёлюмюне тошеди. Лейля Халимовна уа олсагат аны анализлерин этдирип, багынуу тюз амалларын табады. Ючюнчю кюнюнде окъуна анам кесин таныйды, ауругъаны да сынтылырак болады.

Врачны жууаплыгыны, терен билимини, тирлигини хайырындан анам жашауга кыйаитханды. Бююнлюкде аны юйде, бахчада да кыйлаи жумушну да толтуруу онгу барды, ол тириди. Аны бла бирге уа Лейля Халимовнага жылга эки-юч кере барып, саулуугуна кыаратады. Ол а юйдегили, сабийли болгъанына да кыарамай, заманын кыызганмай, амама жарык тюбейди, жарысууну, кыуанчыны юсюнден да хапарларына тынгылайды. «Аны жүрек жылуундан окъуна аладыла кыарыу саусузла». Аллай врачла болганлары кыадар, биз саулуугубуз ючюн жарырык туюлбуз», – деп жазганды Светлана Сорокина.

Быллай сёзлени Къалабекланы Халими кызы Баккуланы Лейляны юсонден кёпле айтадыла. Ол, арып-талып, юйюне келсе да, кыошулагъа, жуууклагъа да заман табады болушлук этерге, жүрекке хошулк берген сёзлени айтыргъа.

– Биз кыоншуда жашайбыз, бир затыбыз аурус, амбулаторияга неда поликлиникага угъай, бек алгъа Баккулагъа чабабыз. Лейля, келинчик болуп, тийребизге келгинчи, аны кыйын анасы Сагитат эди бизни врачыбыз, медсестрабыз, аптекабыз да. Энди уа – экиси да. Бизни ала бла насыбыбыз тутханды. Тюз да бир айтханлай жетедиле, – дейди Аналаны Маржан.

Гитче заманындан окъуна Лейля врач болургъа сыйгенди, мектепде иги белгилеге окъугъанды. Кыабарты-Малкыр кыарла университетни медицина факультетин бошгъандан сора, шахарда болницада нефрология бёлюмде ординатураны этгенди. Бююнлюкде буйреклени юслеринден кёп биледи, саусузлагъа да тире болушады. Билими жетишеди деп, чекленип квалмай, кюн сайын аны кётюргенлей, тюрлю-тюрлю медицина журналланы окъугъанлай да турады.

– Анатомианы не заманда да бек сый-юп окъугъанма, анда жазылган хар зат да олсагат эсинге кыала эди. Вузда

Ыразылык

«Багъалы редакция! Газетигизни оюю бла Нальчикде республикалы клиника больницаны нефрология бёлюмюнде ишлеген врачлагъа, медсестралагъа, бютюн да бег а Баккуланы Лейля Халимовнага улуу жүрек ыразылыгымы билдирирге сиеме.

Билим алган кезиуде бизни больницаланы, поликлиниканы битеу бёлюмлерине элтип, ишни бөлүмүн кёрюште эдиле, саусузла бла сёлеширге эркилик бере эдиле, бек кыйыны уа манга, баям, медикни усталыгыны сайлагъан кимге да, биринчи кере ёлюкпе тургъан жерге барыу эди. Андан кыйаитханынг сайын, иги кесекке дери кесинге кыалмай тураса. Болсада, не кыйыны эсе да, анга да юйренирге, кётюре билдирге керекди, – дейди Лейля.

«Аны жүрек жылуундан аладыла кыарыу»

Врачны аллына барып, болушлугун излегенде, биз аланы кёп эмда кыайын ишлерини бир гитче кесекчигин кёребиз. Аны ючюн а ала махтау излемейдиле. Лейля да аладан биринчи. Аны юйде эки гитче сабийи, баш иеси, кыйын анасы да бардыла. Ала да биледиле врачны иши артык тынчылыклы болмагъанын. Кече белинде телефон зынгырдап, больницадан: «Саууз бир бек кыйналады, бери жетсегиз эди», – деп сёлешселе, баш иеси машинасын «жегип», сёз да айтмай элтир. Аллай кезиуде уа бек кёп боладыла Лейляда.

Врач бла ушак эте келгенибизде, сёзсөз, шёндюгю дуняда кенг жайылган, кыйын аурууладан бири – буйрек аурууну юсюнден да сёлешселе.

– Ол жыл сайын мингле бла адамланы жашауларын алады. Ауруу, заманында тохташдырылып, тийишли багыу башланмай, кыйынна айлана тебиресе, саусузуна аягы юсюне салган тынч туюлду, – дейди Лейля.

– Адам буйреклери ауругъанларын кыалай билдирге боллукму?

– Адам саулуугуна анда-санда кыарата турса, ол ачыкъланып кыалады.

халин ол чекге жетдирмезге керекди.

– Бу ауруу ата-анадан сабийге ётерге боллукму?

– Угъай, буйрек ауруу хар адамны да кесини чархына, халине, кесин сабылауларына кёре болады. Аны сылтаулары адамны жашау эмда иши бла байламлыдыла. Сууук этерге да чырта жарамайды.

– Адам ауругъанына ишекли болурча белгиле уа бармыдыла?

– Кыыйналып сийгени, терк-терк аяк жолга барганы, бютюнча кече белинде, бетни, аякъланы кёпгени, циститни башланганы, ашдан тохтагъаны, сийдик кыны болгъаны – ала барысы да аурууну башланганыны белгисидиле.

Андан сора да, адамны териси иги да кыургъак болады, кичийди, кёзлерини тегереги кёбеди, буйреклери болган жерде бели ауруп кыйнаиды. Аз да сууукчук кыагъанлай, адам бек кыйналады, кыан басымы бийик болады, терк арыиды, кыарысузланады, температурасы кётюрлюеги, кыалтырауук тиеди, кысарыгы келеди.

– Бююнлюкде буйрек аурууладан багъарча кыалай амалла бардыла?

– Насыпха, медицина бу ауруугъа багыуде алгъа улуу атлам этгенди. Кёп саусузла заманында врачла барып, ауругъанлары ачыкъланса, аланы аягы юслерине салыр амал барды. Ауруу теренге кетсе, андан бакъган кыйын болады. Ол заманда кыанны жалган халда тазаларга керек болады неда башха адамны буйрегин алып салырга тошеди. Бусагъатда аллайла битеу дуняда кёпден-кёп бола барадыла.

Алайды да, ахырына дери сабылап турмай, жылга бир неча эки кере поликлиникага барып, хар ким да саулуугун тиндирирге керекди. Сора диета да бек улуу магъаныны тутайды, алай аны да жаландар врач тохташдырырга боллукму.

Тазалык да магъананы жерни алады. Дагъыда ишлегени, солугъаны да мардасы болургъа керекди. Тынгылы жуукалуу, физкультура бла кюрешу, алагу ушаш багъа амалла да саулуукну кючлеуге себеплик этедиле. Ма аллай болумлада буйрекле кеслерни борчларын тынгылы толтураллыкдыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Маданият

Жууаплылык бла хунерлик

Бу ыйыкда Тирныузда Сабий эм жаш тёлү чыгармачылыкны айнытуу Мокваланы Магомат атлы арасында кыошак билим беруу жаны бла устاز Темуккуланы Асият кыурап, закий Кыайынны туугъан кюнүне жараланган район конкур бардырылгъанды. Анга кыайышхан окъучула, жыл санларына кёре юч кыауумга юлешинип эдиле.

Эришюну ача, педагог ары келген устазланы бла ата-аналаны тилизини айнытууга сабийле эслерин аслам бёлорча этиуно амаллары излерге чакыргъанды.

Гыжгыланы Ислам.

этерик туюлдуле бу жумушну, – деп чертгенди Асият Салиховна.

Отузга жууук сабий ол кюннге деп Кыулий улану алапат назмуларын малкыар, орус эм игилиз тилледе хазырлап келген эдиле.

Аланы фахмулкларына багъа бичген кыауумга уа Тирныузузу 1-чи номерли лицейни малкыар тилден устазы Атмырзаланы Танзила, лингвист

Ровшан Джаббаров, вокалдан устаз эм жырычы Байсолтанланы Инара, «Заман» газетни бёлюмюню редактору Таппасханланы Аминат, араны директорун орунбасары Эзденланы Анжела киргендиле.

Сабий байрам а Паппайланы Маликаны жарык миллет тепсеуонден башланганды. Кыайыны Ата журтха, анагъа, туугъан жерине, тиширугъа

сюймекликни юсюнден тизгинлерин сохтала алапат окъугъандыла. Сабийле 7-9, 10-13 эм 14-17-жыллыклагъа юлешингендиле. Бек гитчеле, абаданладан артха кыалмай, назму айтыуда хунерлерин ачыкълангъандыла. Сабийлени фахмулклары быйыл болмагъан бийик болгъанын ол кюн кёпле белгилегендиле. Окъучула тынгылы хазырланып, эришюге жууаплы

кёзден кыарагъанлары кёрюне эди. Аны себепли журиге игилден бек игилерин сайлагъан кыйын жумуш болгъанды.

Конкурсну эсеплери чыгъарылгъынчы уа, устаз Темуккуланы Асият жыйылгъан миллет адабиятыбыз бла байламлы соруула бла заманларын алгъанды.

Бу жолгъу эришюде, айтханыбызча, назмуланы журеклери бла жиберип окъугъан жашла бла кызыла кёп эдиле. Кыараучуланы эслеринде кыалыр ючюн, ала фахмуларын аямагъандыла. Аны себепли журиге алчы жерлеге бир нечашарын тийишли кётюрге тошгенди. Балларына кёре кёп конкурсчу биринчи, экинчи эм ючюнчю жерлеге чыкъландыла. Алгъадан араны келечилери хар жерге жаланды биришер грамота жарашдыргъанлары себепли, сабийлени бир кыауумларына сертификатла берилген эдиле. Асият Салиховна белгилегенге кёре, быллай эсепле аны бек кыуандыргъандыла.

– Сабийлени бу ише жууаплы кёзден кыарагъанлары манга неден да улуу саугъады. Аланы хазырлагъан устазлагъа да жүрек ыразылыгымы билдирирге сиеме, – дегенди ол.

Назму окъугъанлары араларында уа Хаджиланы Ибрагимни, Ахматланы Елизаветаны, Месум Джаббаровну, Гыжгыланы Исламны, Бапыналаны Альгаирни, Мирослава Борщевскаяны, Гыжгыланы Мёлекни, Атмырзаланы Камилланы белгилерчады.

Жюри келечилери ёсюп келген тёлюню миллет поэзияга быллай улуу сейри болгъанына бек кыуанып, мындан ары да быллай тубеишлени терк-терк ётдоре турургъа чакыргъандыла.

Жыйлыну ахырында хорлагъанланы саугъалау этгенди.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Соруу-жууап

Жашил тийреле аздан-аз нек болуп барадыла?

Алгын Нальчик шахар терекле жашилине батылып эди. Ленин атлы проспекте окюна терек бахчала кезно кыуандыргандыла. Алай арт жыллада аланы «таш джунглиле» алыша барадыла. Айхай да, ол зат кеплени жарсытады. Анга уа биз бардырган сорууга этилген жууапла да шагатдыла.

ХОЧУЛАНЫ Ауалия, Шалушка эл.

- Узак жерлеге машина бла жюк ташыйма. Сёзсюз, кеп тюрлю жерлени да кереме. Бир-бир тийрелени терекле басып турадыла, бирде уа, излеп айлансанг, бир чыбык окюна тапмазса. Терекле табийгатны «епкелери» болганыларын ким билмейди. Алай эсе, аланы сакыларга, аны кыой, бютюн кеп болууча этерге борчлубуз.

Жол жанларында кыуруган бутаклары бла сынган, койдюролгон тереклени керсем, жюрегим кыйналады. Алагыа кыарап, бу кимге хата этген болур эди, аны ол халгыа жетдирича, деригим келеди. Жолоучу, аны тюрбиюнде кызыудан ышык таба, олтуруп, солуу алыргыа да боллук эди.

ГАБОЛАНЫ Мусабий, кьолдан уста.

- Мен Прохладныйде жашайма. Ол «Салкын» деген атны жюрюте эсе да, мында бек кызыу болуучу. Иссылкден солургыа уа атам жашагын Тёбен Чегем элге барама. Анда ата койюбюзно жаны бла черек барады. Кеп тюрлю терекле да ёседиле. Алагыа кыарап кыуанаса, солуууну да аларса. Бизни борчубуз ала адамны дайым да кыуандырыча, анга жарарча этергеди.

БОТТАЛАНЫ Светлана, устас.

- Кьолмудан келсе эди, жерни башын терек бахчага айландырып эдим. Мени насыбым тутханды. Нальчикде кюз терек бахчаны кыатында жашайма, бош заманы болса, чыгып, аны жаяу жолчуклары бла ёрге-энише айланама, бирде, шинтикге олтуруп, ол тийрени сабийлерини жарык ауазларына тынгылай, ойнаганыларына суйоп кыарайма. Пенсиячыла да айланадыла, бирлери таякгыа таянып,

башхалары арбачык бла туудукчукларын эхчей. Хар заманда да айтама, бу аламат терек бахчаны кыуаргыа кимни акылына келген эсе да, сау болсун деп. Алай жюрегими кыйынаган зат да барды. Кюз артында кюзла жыйганыла тереклеге ташла атып, таякыла бла уруп, бутаклары сындырадыла. Аллайлагыа тубесем, айып да этеме. Бирле уяладыла, башхала уа, кыулакларына алмай, терекни аямай тоедиле.

ХОЛАЛАНЫ Алий, пенсиячы.

- Мени атам 104 жыл жашаганды. Кеси заманында ол Ленинчи окюну шахарчыкыда окыганды. Ол заманда бусагыта Лермонтов атлы орамдан медицина факультет таба жауу жолну эки жанында уллу назы терекле ёсе эдиле. Атабыз бизни алайгыа элтип, кеси салган назыны кергозюучо эди.

Бир жол а алайгыа келгенибизде, ол тереклени орунларына жангылары орнатылып тура эдиле. Атам а, аладан бирини кыатына жуук келип, не эсе да бир затны юсюнден сагыш этип, иги кесек суюлип, былай айтхан эди: «Да не этериксе, хар нени да ахыры болады, биз салган назыла ариула, бийикле эдиле. Ала Улуу Ата журт урушуну кезиунде, андан сора да ёсгөндиле. Биз, таулула, Орта Азиядан кергюнчюлукден кыайтхандан сора да суюле эдиле. Ала керти да кепно кергендиле. Бу гитче назычыкыра да ёсуп, адамланы кыуандырысынла!» Аны айтханым, тамата тейлю тереклеге ма алай сак болганды.

УЯНАЛАНЫ Ира, юй бийче.

- Биз Нальчикни Горной тийресинде жашайбыз. Алайгыа юй ишлеп кергенибизде, тегерекни агыч басып эди, журтла да бек аз эдиле. Алай, аз-аздан ол тийреде кеп кыатлы юйле ишлене, терекле уа кырыла башлайдыла. Мен а баш ием бла бирге бахчабызны тегерегине алма бла кертме, эрик бла балли терекле салганыбыз. Ала ёсоп,

хайырларын да береди. Заманыбыз болса уа, ол терекледен бирини тюрбиюнде олтуруп солуйбуз.

ТЕМУККУЛАНЫ Зулейха, предприниматель.

- Терекле бизни шахарыбызда бек кеп болуучу эдиле. Аз-аздан угыай, аланы бек терк кырып барадыла, орунларына кеп кыатлы юйле суюйди. Журтланы алай терк ишленгенлерине угыай демейме, алай тереклени кырылганына бек жарсыйма.

Дагыда «Зеленхозыа» тырман этерик эдим. Кеп кыатлы юйлени арбазларында тереклени иги кесеги кыарт болуп, бийикге ёсоп, жел, жауун болса уа, бутаклары сынып, терезелени ууатхан, отуулары кыарангы этген кезиуле да тубейдиле. Ол затланы тап халгыа келтириу а жаланда ол мюлкно ишлерини. Аланы кетерип, орунларына жангылары салыргыа нек жарамайды?

ЖАППУЛАНЫ Валя, юй бийче.

- Биз Долинскде Шхапас деген жерге кергенибизде, тегерекни агыч басып эди. Бир-бирледе юйдегиле битеу кетселе, мен а кесим жангы кыоркып олтуруучу эдим. Орамгыа чыгып, бу тийреге кыачан келип жашап башларык болууча адамла деп, кеп кере сагыш этгенме. Бир жыйырма жыл озганы бла уа бизни тийреде агыч угыай да, юлюк салырча бош жерчик жокчу. Бусагыта койюбюзно алында бир жерчик мажарып, юлкочюк салганма. Насылха, ол айнып, чагып, голлери бла кыуандырып ёседди. Хар бу тийреде юй ишлеген адам а бир терекни да кыоймай, кырып баргыаны жарсытады. Арта уа барыбыз да хауабыз былай осал некди, деп жарсыыйбыз.

Тамара ЧАГАЕВА, алим, журналист.

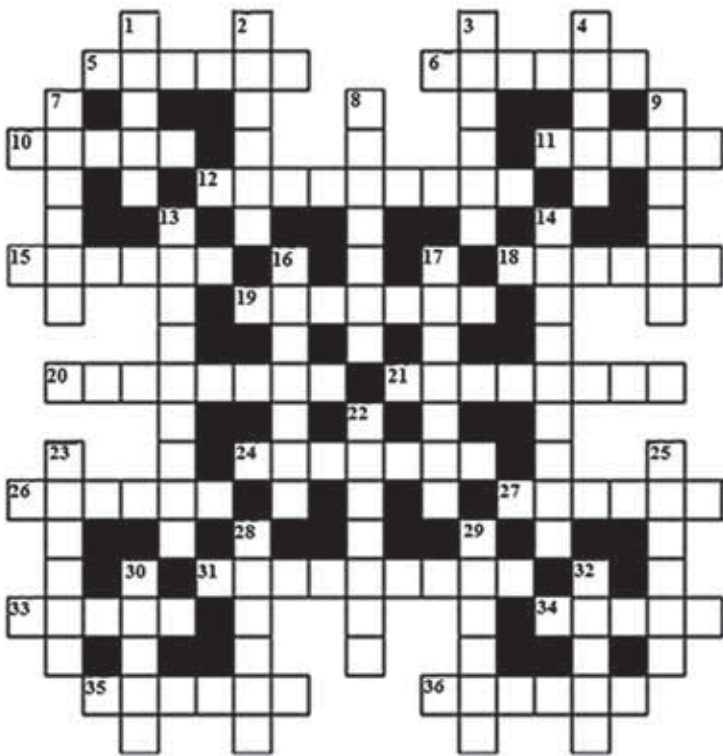
- Баш ием таулуду. Бир ненча жыл мындан алгыа Грозныйден бери окыргыа келгенме. Биринчи кунден окюна Нальчикни ариулугу, жашиллиги ючюн суйгенме. Бизде уруш баргыанда, кеп ата журтлуларым керген эдиле бери. Кепле бюгон да жашайдыла. Эгечим да мындады. Бюгон да суюме бу жашил шахарны. Нарт-Уя теше, аны агычына да барыучума! Ол кыуат сакыланса суюме.

Сорууну ХОЛАЛАНЫ Марзият бардырганды.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Нартда айтылган тауну аты. 6. Эриши, кирли жюн. 10. Тахтада сарымсакны «кшоншусу». 11. Халкыны кыра келген жукгыан ауруу. 12. Окыу, жаза билмеклик. 15. Чабак тутанда керекли зат. 18. Айранны жангы тюрлюсю. 19. Кенделен тийреледе жырда айтылган эрттегили кыбакны аты. 20. Ол чалыда, хунада ёрлеп ёсгөн ёсюмден эсиртиучу суусап этедиле, аны ачыткы этгенде да хайырландыла. 21. Мылы болуу. 24. Жауда бишген тылы зат. 26. Биченли жер. 27. Орта Азияда жашаган халкы. 31. Дагыстанда аз адам санлы халкы. 33. Металл, аллай шай да болады. 34. Омакылау. 35. Ишни теркликде этилиуу. 36. Женгиз кийим.

ЁРЕСИНЕ: 1. Тутурук. 2. Бахсан аузунда жайлык жерле. 3. Таулууну эртте кийимлеринден бири. 4. Учуз кыумачны тюрлюсю. 7. Танг жулдуз. 8. Кыулагы эшитмеген адам. 9. Чыгыш Сибирде уллу суу. 13. Сют башдан жау чыгарыр ючюн этилген иш. 14. Бир тюрлю бир кыуанчы ишни юсю бла союлган мал. 16. Затны таркыа барыуу. 17. Этни не башха затны жауда бишириу. 22. Жомакыда сабийлени кыоркытуучу узунчак. 23. Кызауатлада аскерчини кыоруулган зат. 25. Жыйындан келишимди тапмай айтылган адам. 28. Ариу кыартылы. 29. Тыш юс кийим. 30. Суу аны бла да барды. 32. Мифледе эмеген маталлы жанууар.

Газетни 126-чы номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

Энине: 5. Саулык. 6. Алатау. 10. Тамыр. 11. Чурак. 12. Аманлыкчы. 15. Жаухар. 18. Гургун. 19. Кылыкыяр. 20. Сабанлык. 21. Фитналык. 24. Алфавит. 26. Арауан. 27. Жыйгыч. 31. Жантууган. 33. Марал. 34. Кымыз. 35. Кылапан. 36. Бачама.
Ёресине: 1. Кыуурма. 2. Чалгычы. 3. Чатыр. 4. Боуур. 7. Балхам. 8. Кыланка. 9. Баппуш. 13. Байрамжак. 14. Душманлык. 16. Мыдыла. 17. Гяхиник. 22. Кынауат. 23. Уртам. 25. Тыйгыч. 28. Кылхан. 29. Майдал. 30. Сагыт. 32. Кыйма.

Сиз билемисиз?

Агам кызарса, аш оркуну да кызаргады

- Самолётда уча туруп адамны чачы эки кереге терк ёседди.
- Статистикагыа кере, 2 миллиарддан бир адам 116 жылдан атлайды.
- Орта эсеп бла адам 24 сагыта 4800 сёз айтады.
- Кезлерибиз тууган заманыбыздан окюна бир ёлчемлиди, бурунбуз бла кыулакларыбыз а ёсгөнлей турадыла.
- Эрттенликде адамны ёсюмо ингрликден эсе 8 миллиметрге бийикди.
- Немисли алимле тохташдырганыларына кере, баш кюн жюрек аурууну кызгалыргыа боллугуну кыоркыуу башха кюнледен эсе уллуду.
- Сюек кыурчдан 5 кереге кыюлюдо.
- Ачылган кезле бла чучхурур онг жокчу.
- Адам жукыламай турса, ачыкыдан эсе терк ёлорге боллукчу. Жукысуз 10 кунден сора аушурукчу. Ачыкыдан а – бир ненча ыйыкыдан сора.
- 7 айгыа дери сабий бир жолгыа солурга, жутаргыа да боллукчу.
- Баш сюек 29 тюрлю-тюрлю сюекден кыуралады.
- Чючюрген заманда адамны битеу ич органлары ишлерин тохтатадыла, жюрек да.
- Тиширину жюреге эр кишиникинден терк урады.
- Онг кыоллары ишлегенле солакыйладан 9 жылгыа кеп жашайдыла.
- Адам тышлерини 90 процентин унатады.
- Адамны кван тамырларыны саулай узунлугу 100000 километр чакылы бирди.
- Адамны жылыууну 80 проценти башы бла кетеди.

Жолчула кыыша хазырдыла

Шимал Кавказда жолла келир айны биринчисине кыыша толусунлай хазыр боллукдыла, деп билдиргендиге «Кавказ» Управлениядан. Жоллада жюрюу бу кезиуде кюркюусузлу болурча, ведомствону специалистлери аслам иш тамамларыкдыла. Ол санда жолланы кьардан тазалау, бузкьаудан кьажжу комплексле орнатырыкдыла. Бу затла метеоконлекследен информацияны алып, буз кысарыгын билгенлей, жолгга аны эритуючо суу маталлы материалны чачарыкдыла. Аллай станцияланы саны уа 85 болады. Ала хауаны суукуьлугун, жел нечик терк урганын да тергейдиле.

Жоллада жаарча базалада юзмез бла туз кьатыш материалдан эки жюзден артык тонна кыстырык этерикдиле. Трассаланы кьатларындан кьар тьголмезча тыйгычла да орнатырыкдыла. Бегирек да жолчула туристле аслам жюрюген маршрутлагга сакьдыла. Ары бу жерлеге элтген жолла киредиле: Минги тау, Архыз, Домбай, Теберда, Ведучи эм башчаларына. Жоллада суу жыйылмазча специалистле жангы амалланы

хайырланадыла. Сьез ючюн, Кьабарты-Малкьарда Бахсан эмда Черек суулада бирер кьепорде бузкьауданнга кьажжу комплексле орнатырыкдыла. Бу затла метеоконлекследен информацияны алып, буз кысарыгын билгенлей, жолгга аны эритуючо суу маталлы материалны чачарыкдыла. Аллай станцияланы саны уа 85 болады. Ала хауаны суукуьлугун, жел нечик терк урганын да тергейдиле.

Кыыш айла жоллада бютюдда уллу сакьлык излеген кезиуге саналадыла. Аны эсге алып, «Кавказ» Управление МЧС, ГИБДД, Гидрометеорология ара бла дайым байламлыкда ишлейди.

Бир ыйыккыны ичинде

Тауланы жомакълары

Республикада сабийлени эмда жаш тьлюню социал-культура айнытуу жаны бла регионала аралы «Культура.Ру» жамауат организация ишлейди. Анга киргенле «Бизни тауланы жомакълары» деген проектни кьолгга алгандыла. Ол КьМР-ни Миллетлени ишлери эмда жамауат проектле жаны бла министрствосуну грантына тийишли болур ючюн кюрешедиле.

– Баш магьаналы борчубуз тюрлю-тюрлю миллетледен сабийлени бирикдириуюдо, нарт таурхладан хапарлы этиуюню юсю бла ата-бабалары-быздан кьала келген ахшы адет-тєрелерибизни, башха халкьланы культураларын да билирча этиуюдо. Аны бла бирге элли сабийлеге, абаданлагьа да жомакьла кьргюзтюп кьууандырыуюдо, – дегенди биригиуюно башчысы Зита Кабулова.

Алай бла, проектни чеклеринде республиканы беш муниципал районуну элдеринде он сахна оюн кьргюзтюрге белгиленеди. Жаш кьараучула тарыхха батарыкдыла, алгын малкьарьыланы бла кьабартылыланы нартлары эллиге жьорт-хыч эмегенден отну кьалай сыйыргьанларын эмда тьуюно алтын бюртююн кьалай келтиргенлерин билликидиле.

Алайды да, «Культура.Ру» биригиуюно келечилери Кьенделенде, Кьарагачьада, Атажукинода, Плановскоеде, Чегем шахарда да боллукдыла, жомакьланы кьргюзтюп, сабийлеге зауукьлук

тапдыргьандан сора да, кьпню билирге себеплик этедиле.

Былайда дагыда чертип айтыргьа тийишли кьереме: сахна оюнла сабийлеге, абаданлагьа да хакьсыз кьргюзтюледиле.

Ким да суююп окьурукьу

«Эльбрус» китап басма бу кюнледе талай адабият китап чыгьаргьанды. Ёлмезланы Мурадини сабийлеге жораланганг «Кююш жауун» наму жыйымдыгы, дуниядан замансыз кеткен Батырбекланы Хамзатны «Азатма мен» деген китабы басмалангьандыла. Бу поэтни

кеси саулугьунда «Мигидау» деген жангыз бир китапчыгы чыкьган эди. Аны Ёлмезланы Мурадин жарашдыргьанды, тенгини юсюнден сьезон да айтып.

Бу китапда Хамзатны назмуларындан да багьалы бир затны эслерчады. Озгьан ёмюрно 80-чи жылларында Москвада М.Горький атлы Адабият институтда окьугьан Журтубайланы Махти, Ёлмезланы Мурадин, Бегийланы Абдуллах, Геккиланы Магомет, Лайпанланы Билал бир бирлерине кьалай сакь болгьанлары айтылады. Хамзат а аланы барына кьайгыргьанын да эслейсе. Хамзатны югырге саладыла студент кезиуюнде тенглери. Фахмудан сора, адамлыгы болгьан поэт эди Батырбек улу.

Толгьурланы Тахирни хапарларын «Там где ты не был» деген китапда табарыкьды прозаны суйген. Хаджиланы Танзила кьурашдыргьан кьарачай-малкьар жомакьланы, КьМР-ни маданиятыны сыйлы кьулукуьчусу Додулары Асият орус тилге кьчюрген нарт сьзлени ким да суююп окьурукьду. Сабийлеге аталгьан «Чуу, чуу, чуу ала» деген китапны кьолунга алгьан бла «эки чычан суу ала» деригинг келеди, ол назмучуькьланы кьлден билген тьлюден болгьаным ючюн.

Минги таугга жараула бардырадыла

Элбрусда тау лыжаладан, сноуборддан бла фристайлдан командаланы юйрениу-жарау этиу жыйылулары башлангьандыла, алай бла минг бла жарымдан аслам спортчу мында ноябрьни ахьрына дери усталыкларын ёсдюрюкдюле.

Жараула тынчлыкьлы ётерча «Гарабаш» станцияны тийресинде тау лыжа жолла кереклисича халгга келтирилгендиле. Ратракланы болушлукьлары бла кьарны тыйгьан буруула салынгандыла, аланы хайыры бла учуу кьоркьуусуз болурча, кьар эки кереге кьп боллукьду.

Кьабарты-Малкьарны Спорт министрствосундан белгилегенлерича, Элбрус кьыралда лыжалада учаргьа жараулу эм бийик жерди, аны айнытугьа уллу магьана да бериледи: учуу жолланы санына кьошулады, жаяу жюрюрге суйгенлеге да сейир жолочулукьла кьураладыла.

Гитче спортчулагьа – ахшы сынам

Кьенделенде, полицияны полковниги Князланы Сюлеменни хурметине аталып, грек-рим тутушудан район даражалы эришу бардырылгьанды, анга республиканы жер-жерлеринден 2009-2015 жыллада туугьан 184 спортчу кьатышханды.

Кеслерини жыл сан эм ауурлукь кьауумларында эм кьучлюе Отарланы Залим, Гайыланы Мансур, Балаланы Алим, Чеченланы Шамил, Кантемир Таов, Аслан Дзюев, дагыда

талай спортчу болгьандыла. Кююш эм доммакь майдалланы Шауланы Алидр, Айрат Яганов, Байчеккуланы Элдар, Хуртуланы Темирлан, Индрейланы Андемир, Ёзденланы Рамиль, Балаланы Алий, Кетенчиланы Шамил, Оракьланы Тенгиз, Урчукьланы Кьурман, Диналаны Абдуллах, Чепкенчиланы Махмут, Кьурманланы Алим, Тьппеланы Жамал, Мусулаланы Мансур, Чеченланы Иман, Чочуйланы Мансур эм башхала алгьандыла.

Бу бетни басмагьа Куьчлаланы Зуьфия, Мамайланы Алий, Улбашланы Мурат хазырагьандыла.

Учредительле: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фагима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиниклерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьле регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагьа "КьМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмалангьанды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кьере 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЬАРГЬАНЛА:

Текуланы Хауа – дежурный редактор, Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зуьфия – жууаплы секретарь-орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,3-чю бетле), Гельяланы Валентина (2,4-чю бетле), Бичекуланы Жаньета (9,11-чи бетле) Ахматланы Люза (10,12-чи бетле) – корректорла.

Тиражы 1438 экз. Заказ № 2359

Багьасы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Налчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru